Beleidskader lokaal eigendom opwek duurzame energie

© William Hoogteyling

https://www.grunnegerpower.nl/zonnepark-groningen/

Gemeente Nijkerk
September 2023

Inhoudsopgave

BELEIDSKADER LOKAAL EIGENDOM OPWEK DUURZAME ENERGIE 1

1. INLEIDING 3

2. RELEVANT BESTAAND BELEID 4
2.1. KLIMAATAKKOORD EN AFDWINGBAARHEID 4
2.2. ROUTEKAART ENERGIENEUTRAAL NIJKERK 2050 4
2.3. BELEIDSKADER DUURZAME OPWEK ZON OP LAND 4
3. REIKWIJDTE BELEIDSKADER 5
4. WAT VERSTAAN WE ONDER LOKAAL EIGENDOM? 6
4.1. PROCESPARTICIPATIE IN HET PROJECT 6
4.2. MEDE-EIGENAARSCHAP 6
4.3. FINANCIËLE DEELNEMING 7
4.4. OMGEVINGSFONDS 7
4.5. OMWONENDENREGELING 7
5. HOE GEVEN WE IN NIJKERK VORM AAN LOKAAL EIGENDOM? 8
5.1. WAT IS ONZE MISSIE? 8
5.2. WAT IS ONZE VISIE? 8
6. RICHTLIJNEN 11

1. Inleiding

Om de doelen uit de Routekaart Energieneutraal Nijkerk 2050 te halen gaan we in onze gemeente Nijkerk steeds meer duurzame energie opwekken. Dit door het plaatsen van windturbines, het realiseren van zonneweides en het benutten van restgronden. In tegenstelling tot fossiele stroom hebben deze vormen van duurzame opwek meer impact op onze leefomgeving. Denk hierbij aan ruimtebeslag, zichtbaarheid in het landschap, enzovoort.

Ik vind het dan ook belangrijk dat alle inwoners, ondernemers, agrarische bedrijven kunnen profiteren van de opbrengsten van duurzame opwekprojecten. Dat betekent dat we de lusten en lasten eerlijk gaan verdelen. Daarnaast dat we lokaal zeggenschap hebben over de opwekprojecten. En ook dat inwoners, ondernemers, agrarische bedrijven die dichter bij de locaties wonen als eerste mee kunnen doen in deze projecten.

René Windhouwer
wethouwer duurzaamheid

Leeswijzer
In hoofdstuk 2 staat het beleid beschreven dat relevant is voor lokaal eigendom van grootschalige opwek van duurzame energie (verder te noemen “Lokaal eigendom”). Dit beleid bestaat onder andere uit Klimaatakkoord, Routekaart Energieneutraal Nijkerk 2050 en het beleidskader duurzame opwek zon op land. Voor welke opwekprojecten dit beleidskader geldt staat in hoofdstuk 3. Daarna staat in hoofdstuk 4 wat in het Klimaatakkoord bedoeld wordt met lokaal eigendom. Op basis hiervan is in hoofdstuk 5 uitgewerkt hoe in de gemeente Nijkerk lokaal eigendom vorm gegeven wordt. Tot slot staan in hoofdstuk 6 richtlijnen.

2. Relevant bestaand beleid

Voor dit beleidskader lokaal eigendom zijn het Klimaatakkoord (2016), de Routekaart Energieneutraal Nijkerk (2019) en het beleidskader duurzame opwek zon op land (2020) van belang. Het beleidskader grootschalige opwek wind op land is nog niet vastgesteld.

2.1. Klimaatakkoord en afdwingbaarheid

Klimaatakkoord
In het Klimaatakkoord (2016) staat dat bij elk grootschalige duurzame opwekproject gestreefd moet worden naar minimaal 50% lokaal eigendom van de productie. Het klimaatakkoord geeft verder een aantal richtlijnen. Zo moet er sprake zijn van een open en transparant proces. (Mede-)Eigendom betekent niet alleen financieel eigendom en medeverantwoordelijk voor onderhoud en vervanging, maar ook zeggenschap over het project én over de besteding van de baten.

Volgens het klimaatakkoord is lokaal eigendom van een opwekproject altijd een collectief eigendom (investeerders, lokale bedrijven, maatschappelijke organisatie, gemeente en inwoners). In het werkblad lokaal eigendom (NPRES) staat: *"Lokaal eigendom betekent dat inwoners en ondernemers collectief (gedeeltelijk) eigenaar zijn van de installatie van een wind- of zonnepark, meestal in de vorm van een energie-, wijk- of dorpscoöperatie, en zeggenschap hebben over (de ontwikkeling van) het project, inclusief (een deel van) de opbrengsten. Eigenaarschap houdt dus ook in dat het burgercollectief een financieel risico loopt."*

Afdwingbaarheid
Lokaal eigenaarschap in een opwekproject is niet af te dwingen. Wel kan het lokaal eigenaarschap door onder meer het toepassen van uitnodigingsplanologie gestimuleerd worden. De Nederlandse Wind Energie Associatie (NWEA) heeft de 'Gedragscode acceptatie & participatie windenergie op land' ondertekend. Daarmee onderschrijft de NWEA het streven naar minimaal 50% lokaal eigendom van de productie.

2.2. Routekaart energieneutraal Nijkerk 2050

In de Routekaart Energieneutraal Nijkerk 2050 (uit 2019) staan de ambities van gemeente Nijkerk voor grootschalige opwek van hernieuwbare elektriciteit met zon en wind. Het project 'Duurzame verbinding A28' is een project uit deze Routekaart. Dit project heeft als doel om voor 2030 2 windturbines en 40 hectare zonnevelden te realiseren. Het bod van Nijkerk aan de RES Foodvalley 1.0 bestaat uit onder andere het realiseren van deze 2 windturbines en 40 hectare zonnevelden.
De ambitie van de Routekaart voor grootschalige opwek in 2040 is:

- 8 windturbines
- 184 hectare zonnevelden

Routekaart

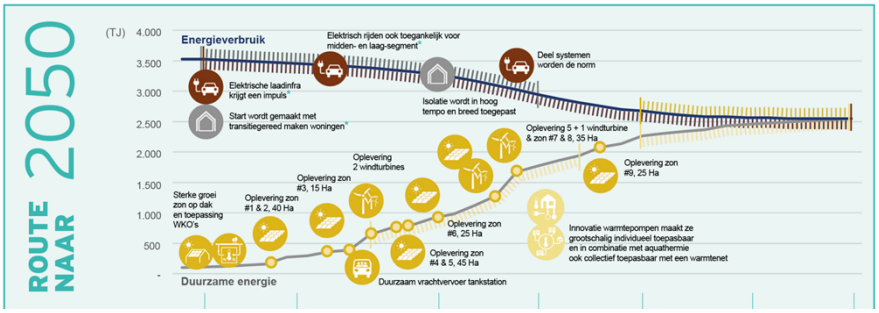

Figuur 1. Routekaart Energieneutraal Nijkerk 2050

2.3. Beleidskader duurzame opwek zon op land

In het beleidskader duurzame opwek zon op land (2020) is het streven van 50% lokaal eigendom opgenomen.

3. Reikwijdte beleidskader

Dit beleidskader heeft de functie van een toetsingskader voor initiatieven voor windprojecten groter dan 1 MW, zonnevelden groter dan 2 hectare, grootschalige opslag van energiedragers, opwekprojecten voor zonne-energie op gemeentelijk vastgoed, op (rest)grond in bezit van de gemeente Nijkerk en voor openbare parkeerterreinen.

Dit kader is niet van toepassing op het plaatsen van boerderijmolens, zoals bedoeld in het beleidskader ‘duurzame opwek boerderijmolens op land’.

4. Wat verstaan we onder lokaal eigendom?

De Nederlandse Vereniging van Duurzame Energie heeft samen met een aantal andere deelnemers aan de elektriciteitstafel van het Klimaatakkoord een overzicht gemaakt van de participatiemogelijkheden, de zogenaamde participatiewaaier (zie figuur 2). Met de participatiewaaier wordt inhoud gegeven aan lokaal eigendom.

Figuur 2. Participatiewaaier

De participatiewaaier (figuur 1 en kader) bestaat uit de onderdelen: procesparticipatie, mede-eigenaarschap, financiële deelneming, omgevingsfonds en omwonendenregeling.
In de paragrafen hieronder is beschreven hoe deze participatiewaaier door de elektriciteitstafel is uitgewerkt.

4.1. Procesparticipatie in het project

Een initiatiefnemer heeft een zorgplicht om stakeholders structureel te informeren over het opwekproject. Belangrijk is dat inwoners, bedrijven en organisaties in de nabijheid van een opwekproject via een procesaanpak betrokken worden bij het ontwerp van het opwekproject, de ruimtelijke inpassing, financiële participatie, zeggenschap en de verdeling van de opbrengsten.
De initiatiefnemer wordt gevraagd op voorhand een participatieplan op te stellen en te overhandigen. In dit plan staat onder andere hoe de omgeving betrokken wordt, hoe besluiten worden genomen, door wie en hoe de stakeholderanalyse gedaan wordt in relatie de participatiewaaier, een in- en extern communicatieplan en een stappenplan. De kern van de afspraken uit het participatieplan wordt vastgelegd in een gedragscode voor de ontwikkelaar, gemeente en eventueel de omgeving.
In dit proces wordt de participatieladder toegepast. Deze bestaat uit de onderdelen informeren, consulteren, ad-hoc betrekken op specifieke thema's, structureel betrekken, consensus, en mede-eigenaarschap. Kwaliteitscriteria van de procesparticipatie zijn bijvoorbeeld: duidelijkheid, herleidbare informatie, volledigheid, betrekken van alle doelgroepen, tijdig, geven van ruimte en terugkoppeling van vragen/klachten/wensen.

Procesparticipatie leidt tot afspraken met de omgeving hoe het lokaal eigendom en zeggenschap wordt geregeld en wie daarvan kunnen profiteren. Dit wordt financiële participatie genoemd.
De financiële participatie kent vier vormen: mede-eigenaarschap, financiële deelneming, omgevingsfonds en omwonendenregeling

4.2. Mede-eigenaarschap

Inwoners, lokale bedrijven, maatschappelijke organisatie en overheden kunnen mede-eigenaar worden van een opwekproject. Het financiële profijt is dan direct gekoppeld aan het rendement van het project. Een ander aspect van mede-eigenaarschap is dat deze stakeholders ook hun zeggenschap in een project vergroten.

4.3. Financiële deelneming

Inwoners, lokale bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden kunnen financieel deelnemen via certificaten, aandelen of obligaties. Hiermee investeren zij in het project en delen ze mee in het rendement. Investeren in een project kan risicodragend zijn.

4.4. Omgevingsfonds

Een deel van de inkomsten van een energieproject wordt afgeroomd om een omgevingsfonds te voeden. In de gedragscode 'Acceptatie & Participatie Windenergie op land' is een range van € 0,40 en € 0,50 per MWh afgesproken. Dit om maatregelen te financieren die de leefomgeving en/of duurzaamheid bevorderen in de omgeving een opwekproject. De afdracht aan het omgevingsfonds kan in samenspraak per project bepaald en vastgelegd worden in een omgevingsovereenkomst.

4.5. Omwonendenregeling

Een omwonendenregeling geldt voor een beperkte groep die in de buurt van het project woont of werkt en daarvoor gecompenseerd wordt.

5. Hoe geven we in Nijkerk vorm aan lokaal eigendom?

In deze paragraaf wordt eerst de missie en vervolgens de visie beschreven hoe in Nijkerk omgegaan wordt met moet lokaal eigendom.[1]

5.1. Wat is onze missie?

De nota lokaal eigendom is gebaseerd op een aantal kernwaarden. Deze vormen de missie van ons beleid.

Lokaal produceren, lokaal consumeren
Gemeente Nijkerk heeft de ambitie in 2050 energieneutraal te zijn. Dit is vastgelegd in de Routekaart (2019). Energieneutraal door energie te besparen en door energie duurzaam op te wekken. Het laatste met energie uit onder andere wind, zon en bodem. Uitgangspunt is lokaal produceren, lokaal consumeren. Hierdoor wordt het stroomnet minder belast en worden de knelpunten met netcongestie[2] verminderd. Door zelf energie op te wekken wordt de afhankelijkheid van het stroomnet en de energiemarkt minder. Het versterkt ook de leveringszekerheid van stroom.

Lokaal investeren, lokaal profiteren, lokaal zeggenschap
Windturbines en zonnevelden hebben een impact op bewoners, landschap en flora en fauna. Het lokaal delen van lusten en lasten is uitgangspunt. Om dit te bereiken geeft de gemeente bij de ontwikkelingen van grootschalige opwekprojecten lokale partijen (bijvoorbeeld grote bedrijven en energiecoöperatie) een beslissend voordeel boven niet-lokale investeerders. Dit binnen bestaande regelgeving. Hiermee wil de gemeente lokaal het collectief (mede-)eigendom, participatie, zeggenschap en het delen in de opbrengst versterken. Dit alles draagt bij aan de acceptatie om lokaal grootschalige duurzame energie op te wekken.

Vliegwieleffect
Vanwege Europees beleid worden inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en de gemeente steeds meer afhankelijk van duurzaam opgewekte energie. Dit vergt de komende decennia grote investeringen. Om de opwek van duurzame energie te versnellen wil de gemeente lokale partijen in een opwekproject stimuleren een deel van de opbrengsten te investeren in nieuwe opwekprojecten. Hierdoor ontstaat een lokale financiële kringloop.

Iedereen kan meedoen!
Door stijgende energieprijzen is het belangrijk dat de lasten van huishoudens met een beperkt inkomen afnemen. Dit kan als deze huishoudens financieel mee kunnen doen en kunnen meedelen in de opbrengst van opwekprojecten voor duurzame energie. De gemeente gaat onderzoeken op welke wijze deze doelgroep mee kan doen en mee kan delen.

5.2. Wat is onze visie?

Om de hierboven benoemde missie te realiseren is onze visie:

De omgeving krijgt zeggenschap in wind- en zonprojecten door lokaal eigendom
Onder lokaal eigendom verstaan wij:

- dat er een collectief wordt opgericht bestaande uit lokale partijen, waaronder inwoners, (agrarische) bedrijven, maatschappelijke organisaties, sportverenigingen;
- dat het collectief voor 51% of meer eigenaar is van het opwekproject. Hiermee gaat de gemeente Nijkerk verder dan de afspraken in het Klimaatakkoord. Door de eis te stellen dat het collectief voor 51% of meer eigenaar is van het opwekproject willen we bereiken dat lusten en lasten van een opwekproject zoveel mogelijk in één hand liggen, dat de omgeving zeggenschap heeft in het opwekproject en dat opwekprojecten kunnen rekenen op draagvlak bij de grondeigenaren, de omgeving en andere stakeholders.

[1] De uitwerking van missie, visie of voorwaarden kunnen door voortschrijdend inzicht, nieuwe regeling veranderen. De uitgangspunten blijven.
[2] stroomnetwerk kan vraag (levering) en aanbod (teruglevering duurzame energie) niet meer aan.

We verdelen de lusten en lasten eerlijk door financiële participatie
Om de lusten en lasten eerlijk te verdelen kiezen wij ervoor inwoners en ondernemers naar mate dat die dichter bij de productiemiddelen wonen meer in de gelegenheid te stellen om financieel te participeren. Hierbij hanteren we de volgende spelregels:

- Direct omwonenden en ondernemers die binnen een cirkel van 12 keer de rotordiameter van de windturbine(s) wonen of gevestigd zijn krijgen een eerste recht van participatie. Omwonenden kunnen ook in de omliggende gemeente wonen. Bij zonnevelden betreft het alle omwonenden die vanuit hun huis of erf zicht hebben op het perceel waarop het zonneveld geprojecteerd is en/of binnen een straal van 500 meter van dit perceel wonen. Op basis van deze afstanden worden de grenzen van de directe omgeving bepaald door logische grenzen van bijvoorbeeld bedrijventerreinen, woonwijken enzovoort;
- Gemeente Nijkerk: als inwoners en bedrijven uit de eerste cirkel onvoldoende animo of financiële mogelijkheden hebben, zal de initiatiefnemer bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties die elders in de gemeente Nijkerk wonen of gevestigd zijn een aanbod moeten doen om participeren in het project;
- Regio Foodvalley en omliggende gemeenten: mochten er in de gemeente Nijkerk te weinig mede-eigenaren gevonden kunnen worden, dan zal de initiatiefnemer bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en overheden uit aangrenzende gemeenten en/of gemeenten in de Regio Foodvalley benaderen om financieel te participeren;
- De gemeente is grootverbruiker van stroom. De gemeente gaat onderzoeken wat de mogelijkheden en risico's zijn om financieel te participeren in opwekprojecten.

Nijkerkse omgevingsfonds
De gemeente Nijkerk overweegt een rechtspersoon (werktitel Nijkerkse Omgevingsfonds) op te richten. Deze rechtspersoon gaat het omgevingsfonds beheren voor alle opwekprojecten die binnen de reikwijdte van deze notitie vallen. Deze rechtspersoon staat onder toezicht van een raad van toezicht. Op basis van de participatiewaaier is het doel van het Omgevingsfonds maatregelen te financieren die de leefomgeving en/of duurzaamheid bevorderen. Grote opwekprojecten en de opbrengsten moeten vooral hieraan bijdragen. Per opwekproject wordt tussen € 0,40 en € 0,50 per MWh afgedragen aan het omgevingsfonds. Deze range komt uit de Gedragscode Wind op Land en is als richtlijn opgenomen in het landelijke Klimaatakkoord. De verwachting is dat de twee turbines, 40 hectare zonneweides en 7 hectare zon op restgronden gezamenlijk ongeveer 93.000 MWh per jaar opwekken. In dat geval zal de jaarlijkse bijdrage aan het Omgevingsfonds ongeveer € 46.500 per jaar zijn. De bijdrage kan per jaar verschillen: het ene jaar kan er meer wind zijn dan het andere jaar. Bovenstaand bedrag geeft wel een indicatie van de bijdrage aan het fonds.

Beschikbaar stellen van restgronden
Op basis van de zonneladder heeft de opwek van zonne-energie op daken de voorkeur. De volgende trede op de zonneladder is zon op restgronden. De gemeente wil de opwek van duurzame energie op restgronden stimuleren. Om deze reden onderzoekt de gemeente op welke wijze zij 'restgronden' in bezit bij de gemeente beschikbaar kan gaan stellen om duurzame energie op te wekken. Dit binnen de context van het Didam-arrest. Door restgronden te gebruiken voor opwek van zonne-energie komt de gemeente tegemoet aan de adhesie betuiging van de LTO. Dit om het gebruik van waardevolle (agrarische) te verminderen. De gemeente wil inwoners, lokale bedrijven en andere lokale partijen de mogelijkheid bieden om op (rest)gronden en gebouwen van de gemeente opwekproject te starten. Bij deze opwekprojecten is fiscaliteit een belangrijk aspect. Op gronden van anderen heeft de gemeente minder invloed om te sturen.

Stimuleren lokaal eigendom
De gemeente nodigt potentiële initiatiefnemers uit om een grootschalig opwekproject te starten. Dit binnen de bestaande ruimtelijke kaders. Met een uitvoeringskader of maatschappelijke tender voert de overheid uitnodigingsplanologie waarbij maximaal gestuurd wordt via randvoorwaarden. Dit doet zij door bijvoorbeeld voor bepaalde locaties aanbestedingen uit te schrijven (ook wel maatschappelijke tender genoemd), waarbij partijen in concurrentie met elkaar projectplannen indienen. Hierdoor houdt de gemeente aan de voorkant relatief veel regie en laat dit gedurende het proces richting uitvoering meer en meer los. En andere variant van uitnodigingsplanologie is om in één zoekgebied slechts één grootschalige opwekproject toe te staan. Dit door een uitnodigingskader voor dit zoekgebied op te stellen. Met deze aanpak wordt concurrentie voorkomen en samenwerking

tussen partijen gestimuleerd. Dit om tot één projectvoorstel te komen. In de provincie Noord-Brabant zijn hiermee goede ervaringen opgedaan in het windproject A16.

Blijven leren
Na afronding van elk grootschalig opwekproject wordt een project geëvalueerd op het aspect lokaal eigendom. De leerpunten van deze evaluaties kunnen ertoe leiden dat het voorliggende beleidskader wordt aangepast.

Disclaimer
Bij beoordeling van individuele projectinitiatieven is het aan het college af te wegen of initiatieven voldoen aan dit beleidskader en als nodig of er aanleiding voor is hiervan af te wijken.

6. Richtlijnen

Om lokaal eigenaarschap te borgen houdt de gemeente Nijkerk rekening met onderstaande, landelijke, regionale en lokale richtlijnen:

Richtlijn	Bron
Er wordt een open en transparant proces gevoerd met de omgeving	Klimaatakkoord
De gemeente Nijkerk wordt nauw betrokken gedurende het hele participatieproces	Gemeente Nijkerk
Lokaal eigendom minstens 50% per opwekproject	Klimaatakkoord
Lokaal eigendom minstens 51% per opwekproject	Gemeente Nijkerk
Lokaal eigendom is een collectief eigendom met zeggenschap	Klimaatakkoord
Een collectief (energie-alliantie) is een rechtspersoon voor lokaal eigenaarschap	Gemeente Nijkerk
Het uitdaagrecht kan ook worden toegepast op projecten voor grootschalige opwek van energie	Gemeente Nijkerk
Inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven uit de omgeving kunnen op verschillende manieren financieel profiteren van een energieproject. De opties hiervoor zijn onder te verdelen in vier categorieën die uitgewerkt zijn in de participatiewaaier: mede-eigenaarschap, financiële deelneming, omgevingsfonds en omwonendenregeling.	Participatiewaaier
Inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers moeten de mogelijkheid hebben om financieel te participeren.	RES 1.0 Regio Foodvalley Gemeente Nijkerk
Ook minder draagkrachtige inwoners/ondernemers moeten de mogelijkheid krijgen om deel te nemen in energieprojecten of participatiewaaier	RES 1.0 Regio Foodvalley, Gemeente Nijkerk
Het bevoegd gezag beoordeelt of het proces goed is doorlopen en of de omgeving in voldoende mate is betrokken.	Klimaatakkoord
De gedragscodes wind op land en zon op land dienen als ondergrens voor afspraken over zowel financiële als procesparticipatie.	RES 1.0 Regio Foodvalley

